

6. Kremen' V.G. Filosofija ljudinocentrizmu v osvith'omu prostori / V.G. Kremen'. – 2-ge vid. – K.: Znannja Ukraïni, 2011. – 520 s.
7. Krims'kij S.B. Zapiti filosofs'kih smisliv / S.B. Krims'kij. – K.: PARAPAN, 2003. – 240 s.
8. Maksimenko S.D. Genezis sushhestvovanija lichnosti / S.D.Maksimenko. – K.: Izd-vo OO «KMM», 2006. – 240 s.
9. Orban-Lembrik L.E. Psihologija upravlinnja: posibnik. – K.: Akademvidav, 2003. – 568 s.
10. Piren M.I. Derzhavna kadrova politika: shljahi elitizacii [Navchal'ne vidannja]: Monografija / M.I.Piren. – K.: «Talkom», 2014. – 253 s.
11. Piren M.I. Menedzhment i marketing u dijahl'nosti derzhavnoi vladi: navch. posib. / M.I.Piren. – K.: «Talkom», 2013. – 210 s.
12. Puhkal O.G. Modernizacija derzhavnogo upravlinnja v konteksti rozvitku gromadjans'kogo suspil'stva v Ukraïni: monografija / O.G. Puhkal. – K.: Vidavnicho-poligrafichnij centr «Kiïvs'kij universitet», 2010. – 287 s.
13. Savchin M.V. Duhovnij potencial ljudini (Navchal'ne vidannja) [monografija]. – Vid. 2-ge, per., dop. – Ivano-Frankivs'k: Misto NV, 2010. – 508 s.
14. Serdjuk L.Z. Psihologija motivacii uchinnja majbutnih fahivciv: sistemno - sinergetichnij pidhid, monografija. – K.: Universitet «Ukraïna», 2012. 323 s.
15. Shhokin G. Zakoni Social'nogo rozvitku i upravlinnja / Shhokin K.: MAUP, 2006. – 192 s.

Piren M.I. Through the introduction of European values in the personnel policy management culture in the modern Ukrainian society: cotsio psychological approach. The article analyzes the problems required by the changes in Ukraine on the vector of European development and changes in psychology of political and dictatorial elite and also by Ukrainian people on the psychology of public people. Ukraine gained independence, but the question rose about the nationwide channel - to build a sovereign, independent state based on the European democratic values type. The problems of the state's modernization and strengthening of civil society cannot be realized without the democratization of modern personnel policies in the system of the management culture.

Key words: European values, political and dictatorial elite, democracy, staff, ideological foundations, elite, multi-ethnic society, management, personnel policy, citizenship, psychological sets.

УДК 316.6/47:159.923.2

Попович І.С.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ ОСОБИСТОСТІ

Попович І.С. Психологічний аналіз структурно-функціональної моделі соціальних очікувань особистості. У статті здійснено психологічний аналіз та побудовано структурно-функціональну модель соціальних очікувань особистості.

Реалізовано системний підхід до вивчення соціальних очікувань особистості, яким передбачено виокремлення трьох складових: соціально-психологічних особливостей обізнаності особистості про передбачуваний перебіг подій, соціально-психологічних особливостей очікуваного ставлення особистості до учасників міжособистісної взаємодії та соціально-психологічних особливостей регуляції особистістю очікуваних результатів діяльності. Розкрито сутність та психологічні змістові особливості всіх складових моделі, їх взаємозв'язок зі структурними елементами.

Виокремлено такі функції структурно-функціональної моделі соціальних очікувань особистості: реконструювальна, описова, вимірювальна, гносеологічна, інтерпретаційна, прогнозувальна, репрезентативна, критеріальна, евристична, констатувальна.

Ключові слова: соціальні очікування особистості, структурно-функціональна модель, моделювання, об'єкт очікувань, предмет очікувань, модель очікуваного майбутнього.

Попович И.С. Психологический анализ структурно-функциональной модели социальных ожиданий личности. В статье проанализирована и построена структурно-функциональная модель социальных ожиданий личности.

Осуществлен системный подход к изучению социальных ожиданий личности, которым предусмотрено выделение трех составляющих: социально-психологических особенностей осведомленности личности о предполагаемом ходе событий, социально-психологических особенностей ожидаемого отношения личности к участникам межличностного взаимодействия и социально-психологических особенностей регуляции личностью ожидаемых результатов деятельности. Раскрыта сущность и психологические содержательные особенности всех составляющих модели, их взаимосвязь со структурными элементами.

Выделены следующие функции структурно-функциональной модели социальных ожиданий личности: реконструирующая, описательная, измерительная, гносеологическая, интерпретационная, прогностическая, репрезентационная, критериальная, эвристическая, констатирующая.

Ключевые слова: социальные ожидания личности, структурно-функциональная модель, моделирование, объект ожиданий, предмет ожиданий, модель ожидаемого будущего.

Постановка наукової проблеми та її значення. Відправною точкою в розробці концепції соціальних очікувань особистості є абсолютно новий підхід до розуміння й організації дослідження соціально-психологічного феномену. Нами здійснено теоретичне обґрунтування соціальних очікувань особистості в системі регуляції соціальної поведінки як процесу психічної регуляції, досліджено як психічний стан особистості та виокремлено психологічні властивості соціальних очікувань особистості. Такий інтегрований підхід дозволяє цілісно подивитися на зазначену проблему, акцентувати увагу на зовнішніх та внутрішніх чинниках досліджуваного феномену. З метою дослідження внутрішніх детермінант, психологічних параметрів соціальних очікувань особистості було створено штучний прототип досліджуваного феномену – структурно-функціональну модель соціальних очікувань особистості.

Аналіз останніх досліджень. У контексті нашого дослідження науковий інтерес представляють фундаментальні положення експериментальної психології моделювання (В.М.Дружинін, В.В.Нікандров та ін.), теоретико-методологічні засади дослідження моделювання (Г.О.Балл, В.І.Войтко, Т.М.Титаренко, В.О.Штофф та ін.), розуміння особистості як суб'єкта самоактивності (М.Й.Боришевський, С.Л.Рубінштейн, В.О.Татенко, Т.М.Титаренко та ін.), методологічні основи застосування системного підходу в психології (Б.Г.Ананьєв, Б.Ф.Ломов, Б.Д.Паригін, М.М.Слюсаревський, В.О.Татенко та ін.).

Звісно, у змістовому плані привертає увагу концептуальна модель очікувань у виборі кар'єри (О.В.Тишковський), взято до розгляду низку мотиваційних теорій, у яких очікування є ключовою категорією (В.Врум, Е.Лоулер, Л.Портер, С.Робінсон та ін.).

Мета статті полягає у психологічному аналізі і побудові структурно-функціональної моделі соціальних очікувань особистості.

Виклад методики і результатів досліджень. Ми припускаємо, що для ефективності дослідження змістових параметрів соціальних очікувань особистості, розуміння процесів оптимізації розвитку соціальних очікувань особистості та здатності особистості конструювати очікуване майбутнє,

доцільно створити модель соціальних очікувань особистості, структурні складові якої слугуватимуть прообразом досліджуваного соціально-психологічного феномену. Щодо методу моделювання, то він має свої сильні та слабкі сторони. Серед переваг даного методу вчені виокремлюють: прогностичність, проєктованість заданого стану системи, орієнтацію на мету як модель результату тощо. До недоліків відносять надмірну спрощеність, яка може призвести до маскуванню важливих своєрідних особливостей і формулювання загальних висновків, що можуть бути позбавлені практичної, а іноді теоретичної цінності. У науковій літературі в трактуванні дефініції «модель», «моделювання» немає однозначного підходу. У одному випадку під «моделлю» мається на увазі характеристика типових завдань, в іншому – перелік видів діяльності, зокрема модель у професійній сфері – комплекс компетенцій, сукупність завдань, умінь та навичок спеціаліста [2; 3; 8].

У психологічній енциклопедії знаходимо, що моделювання (від. франц. – зразок) – 1) спосіб спрощеного дослідження психічних процесів і психічних станів особистості за допомогою їх реальних або ідеальних моделей. Під моделлю розуміють деяку систему об'єктів або знаків, яка відображає суттєві властивості оригіналу. 2) У теорії соціального наочіння А.Бандури, моделювання – ситуація, в якій суб'єкт спостерігає модель поведінки, взяту за зразок, і намагається її відтворити. За допомогою моделювання відбувається соціалізація особистості [2, с. 209]. У інших джерелах знаходимо, що під моделлю, мультимоделлю науковці розуміють штучно створений об'єкт у вигляді схеми, креслення, який аналогічний досліджуваному об'єкту і відображає у більш простому, зменшеному вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки і відношення між елементами досліджуваного об'єкта [7, с. 523], а також знаки, індекси й об'єкти, що є репродукцією специфіко-квінтесенційних предикатів, ознаки моделі-оригіналу, предмету-оригіналу, суб'єкта-оригіналу для конкретної перевірки теоретико-істинних уявлень в різних сферах пізнання [1, с. 255-256].

Моделювання як метод наукового пізнання базується на здатності людського розуму абстрагувати схожі ознаки або властивості у різних за природою об'єктів і встановлювати певні зв'язки між ними. Побудована нами модель належить до структурно-функціонального типу. Під структурно-функціональною моделлю соціальних очікувань особистості ми розуміємо спеціально штучно створений об'єкт, за своїми характеристиками схожий на соціальні очікування особистості, що підлягає вивченню. Застосовуючи моделювання соціальних очікувань особистості, прагнемо пізнати об'єкт дослідження через модель. Побудована структурно-функціональна модель є моделлю змішаного типу, вона наділена необхідним структурними і функціональними ознаками. До структурних відносимо чітке відображення структурних складових та їх структурних елементів, що демонструють структуру об'єкта дослідження. Функціональними ознаками є: взаємозв'язки та зв'язки всередині моделі, з оточуючим середовищем, виокремлення сфери «Я» та сфери «не-Я» особистості, наявність «входу – виходу», що є необхідною умовою для побудови такого рівня структурно-функціональних моделей.

Реалізація системного підходу до вивчення соціальних очікувань передбачає виокремлення трьох складових, які, власне, і складають спрощену структурно-функціональну модель соціальних очікувань особистості.

Внутрішню організацію складової соціально-психологічних особливостей обізнаності особистості про передбачуваний перебіг подій імітують такі структурні елементи: сукупність знань про себе та уявлення про сприйняття себе; інформація про передбачуваний перебіг подій; інформація про учасників взаємодії, сприйняття оточуючих; ймовірні варіанти сценаріїв розвитку подій. Внутрішню організацію складової соціально-психологічних особливостей ставлення особистості до учасників міжособистісної взаємодії імітують наступні структурні елементи: ціннісно-сміслові та життєві орієнтації особистості; оцінка себе, своїх дій та вчинків; оцінка дій та вчинків оточуючих; ставлення як до оточуючих, так і до себе самого. Внутрішню організацію складової соціально-психологічних особливостей регуляції особистістю своєї поведінки імітують такі структурні елементи: соціально-психологічна регуляція своєї поведінки та діяльності; узгодження уявлень, сподівань інших з власними думками, бажаннями, діями; регуляція своєї поведінки з урахуванням сподівань спільноти; власні домагання, реалізація поставленої мети, досягнення успіху. Відповідно, структурні складові соціально-психологічних особливостей обізнаності особистості про передбачуваний перебіг подій, соціально-психологічних особливостей ставлення особистості до учасників міжособистісної взаємодії та соціально-психологічних особливостей регуляції особистістю своєї поведінки імітують внутрішню організацію об'єкта-прототипу – структурно-функціональну модель соціальних очікувань особистості (рис. 1).

Структурні складові, структурні елементи та взаємозв'язки між ними відображають сферу «Я» особистості. Сфера «Я» на рис. 1 умовно окреслена контурною лінією. За межами контурної лінії умовно показано сферу «не-Я» особистості – соціальне оточення. Всі структурні складові мають вхідні та вихідні зв'язки, тобто показано, що кожна з них має безпосередній зв'язок з соціальним оточенням, так само як вплив соціального оточення може позначатися на кожній з них, що є реалізацією принципу цілісності.

Створюючи модель, ми керувалися вихідними положеннями системного підходу, що дало можливість подати об'єкт дослідження – соціальні очікування особистості як сукупність взаємопов'язаних складових, низку впорядкованих структурних елементів, що мають вихід, тобто ціль і вхід – ресурс та умови утворення, володіють зв'язком з оточенням та зворотним зв'язком. Зв'язки позначені символічно «→», відповідно взаємозв'язки позначені «↔». Структурно-функціональна модель є взаємозв'язаною – тобто побудована виключно на взаємозв'язках, що є реалізацією системно-структурного аспекту системного підходу до дослідження.

Композиція розміщення структурних складових наступна:

1) соціально-психологічні особливості обізнаності особистості про передбачуваний перебіг подій;

2) соціально-психологічні особливості очікуваного ставлення особистості до учасників міжособистісної взаємодії;

3) соціально-психологічні особливості регуляції особистістю очікуваних результатів діяльності.

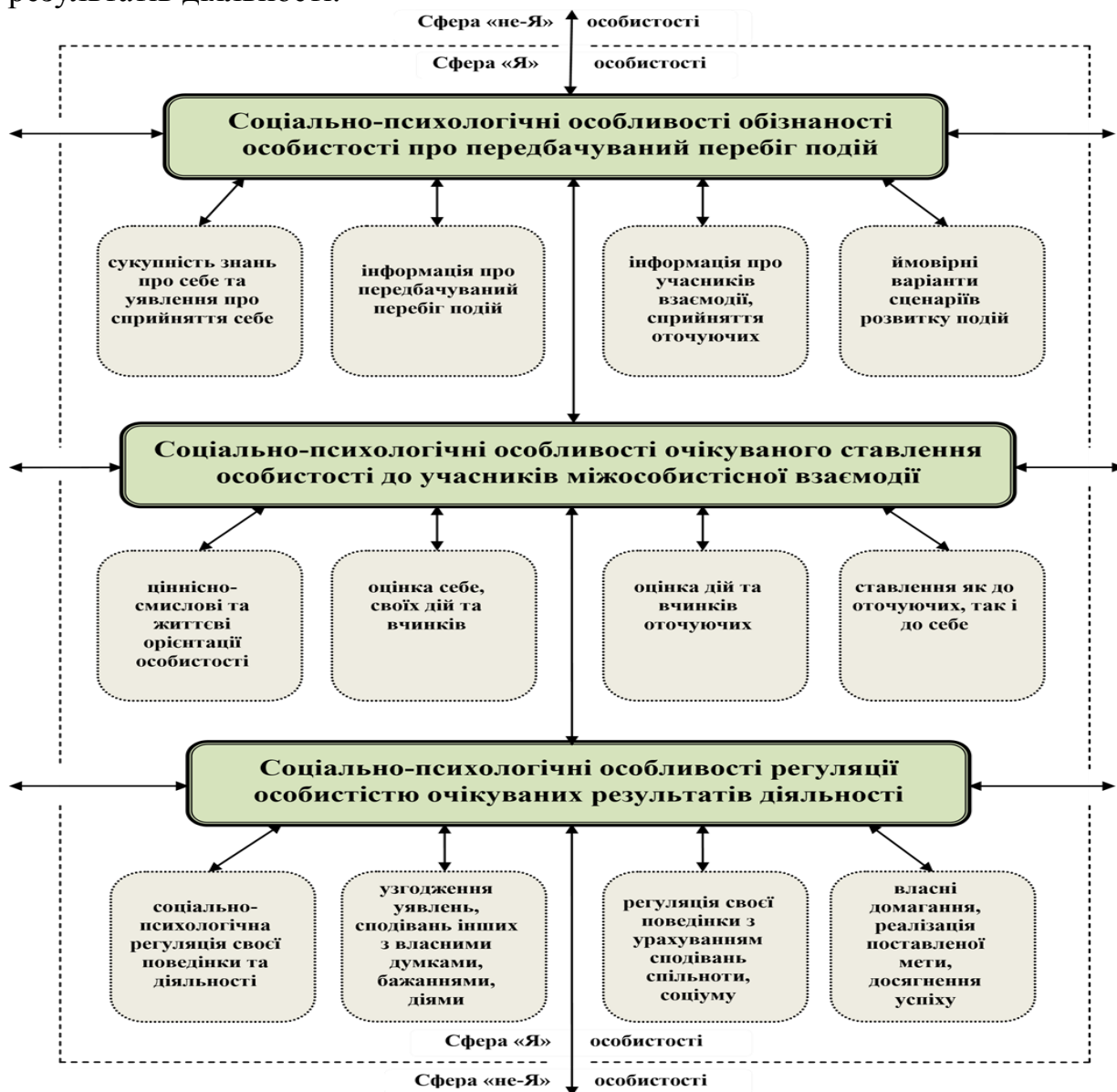

Рис. 1. Структурно-функціональна модель соціальних очікувань особистості

Розміщуючи на рисунку дані складові, ми керувалися таким розумінням – спочатку людина сприймає інформацію, дає їй оцінку, формує ставлення, яке супроводжується активністю, діями, вчинками чи відсутністю їх, як таких. Таке розміщення ні в якому разі не є, та й не повинно сприйматися, як ієрархічна підпорядкованість. Сформоване ставлення до окремого учасника взаємодії може бути джерелом поведінки особистості та й, власне, на підставі поведінки оточуючих можна скласти початкове враження про них й відповідно формувати ставлення. Таке розміщення ми не вважаємо реалізацією принципу ієрархічності. Беззаперечним підтвердженням цього принципу є розміщення під кожною структурною складовою її елементів. Якщо вести мову про вхід / вихід структурно-функціональної моделі, то виходом є ціль. Структурний елемент «власні

домагання, реалізація поставленої мети, досягнення успіху» – є втіленням цілі моделі. Хоч і маємо протиріччя аргументів, це не зменшує цінності зробленого, а налаштовує на пошук достовірного, істинного. Це не єдине протиріччя, яке ми спостерігаємо і обґрунтовуємо, будуючи структурно-функціональну модель соціальних очікувань особистості. Заслуговує бути згаданим ізоморфізм / гомоморфізм. Ізоморфізм є повною подібністю чи взаємною однозначністю відповідності досліджуваного об'єкту і моделі дослідження. Гомоморфізм є частковою подібністю між моделлю та її прототипом і не має зворотної відповідності. Ми розуміємо, що, яку б модель ми не створили, вона буде наділена ознаками ізоморфізму та гомоморфізму. Якби між оригіналом і його моделлю не існувало відмінностей, то зникла б потреба створювати модель. Актуальною є думка В.О.Штоффа, який характеризує моделювання як відображення певних сторін прототипу, на відміну відтворенню, яке є тотожністю за всіма параметрами. Відтворення зберігає якісну специфіку початкового об'єкта, а моделювання – не обов'язково [8]. Вчений практично спростовує ізоморфізм / гомоморфізм. Важливо, щоб побудована модель якнайповніше відображала структурний і функціональний зміст досліджуваного феномену, а отримані висновки були достовірними.

У складовій соціально-психологічних особливостей обізнаності особистості про передбачуваний перебіг подій ключовою є категорія «обізнаність». У одинацятитомному виданні «Словник української мови» (СУМ-11) [4, с. 504] і у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (ВТССУМ) [6, с. 672] знаходимо, що «обізнаність» -ності, ж., абстр. ім. до «обізнаний» – який знається на чому-небудь, добре ознайомлений з чимось; поінформованість -ності, ж. – обізнаність (із фактами, подіями, чутками і т. ін.) [5, с. 830] і [6, с. 932]. «Проінформованість» не знаходимо, хоча таке слово поповнює лексику української мови. У психологічній довідниково-енциклопедичній літературі поняття «обізнаність», «поінформованість», «проінформованість» – не знаходимо. На наш погляд, обізнаність поєднує поінформованість про факти, події, чутки; проінформованість, наприклад, щодо ймовірного перебігу подій; розуміння перебігу подій, самої соціально-психологічної реальності; знання про особливості соціальної ситуації, міжособистісні взаємини, навіть на поверхневому, побутовому рівні, а також поєднує інші елементи, які мають додаткове значення. Оскільки розуміння – це процес, спрямований на утворення та засвоєння смислів, тому розуміння соціальної реальності неодмінно передбачає надання їй особистісного смислу. Завдяки усвідомленню ситуації особистість оцінює методи, прийоми, засоби й умови взаємодії з оточуючими, ставлення до них, та з'ясовує ймовірні варіанти сценаріїв розвитку подій. Тому вважаємо, що доцільно застосовувати термін «обізнаність», який найповніше характеризує структурну складову досліджуваного феномену.

Акцентування уваги на змістових особливостях складових соціальних очікувань особистості, взаємоузгодження їх та поєднання – є реалізацією описової функції нашої моделі. Складова соціально-психологічних особливостей обізнаності особистості про передбачуваний перебіг подій є своєрідним сплавом знань, отриманої й апробованої інформації, поінформованості про соціаль-

но-психологічну реальність, учасників взаємодії, знання про себе від первинних уявлень до такого складного інтегрованого утворення як образ «Я» та Я-концепція. Важливими є знання, отримані в результаті міжособистісної взаємодії з оточуючими, про них і про себе, уявлення про те, як сприймають, оцінюють і розуміють особистість інші учасники взаємодії, і відповідно вона сприймає, оцінює і розуміє їх. Складову соціально-психологічних особливостей обізнаності доповнює прогностична інформація щодо передбачуваного перебігу подій, інформація про ймовірний сценарій поведінки та сценарії поведінки інших, будь-яка інформація щодо дій, контактів, взаємин, взаємодії у контексті очікуваної поведінки, багатоманітність ймовірних варіантів сценаріїв розвитку подій.

Важливим особистісним чинником, що впливає на складову соціально-психологічних особливостей обізнаності особистості про передбачуваний перебіг подій, є сукупність знань про себе та уявлення про сприйняття себе. Учасник взаємодії, який впевнений у власній значущості, очікує, що інші будуть ставитися до нього таким же чином. Учасник, який відчуває значною мірою дефіцит уваги, позитивних схвальних емоцій, належної оцінки своїм діям, зрештою обділений любов'ю, не отримує визнання від значущих інших, чи бодай незначних елементів уваги від оточуючих – звісно сумнівається в своїй цінності і нездатен вибудувати гармонійні взаємини. Такі особистості вбачають розв'язання проблеми в уникненні будь-яких соціальних контактів, оскільки завжди очікують, що будуть відчужені. У основі таких стосунків, що лежать між очікуваннями і поведінкою, має місце механізм «пророцтва самореалізації». Соціальні очікування інтерпретують реакції навколишніх, визначають характер дій та вчинків особистості, що детерміновані тими соціально-психологічними утвореннями, які сформувалися впродовж її життя і складають Я-концепцію особистості. Ми окреслили змістові параметри соціально-психологічних особливостей обізнаності особистості про передбачуваний перебіг подій.

Складова соціально-психологічних особливостей очікуваного ставлення особистості до учасників міжособистісної взаємодії є унікальним поєднанням ціннісно-сміслових та життєвих орієнтацій особистості, проектів і перспектив особистісного розвитку. Оцінка себе, своїх дій та вчинків є самооцінкою особистості у різних життєвих ситуаціях, що супроводжується інтернальним / екстернальним ставленням до себе, оточуючих, та й, власне, до життя. Оцінка до учасників взаємодії, значущих інших є похідною самооцінки. Ці процеси оцінювання і ставлення – взаємозв'язані і впливають якісно та кількісно один на одного. Безумовно, стрижнем цієї складової, поряд з ціннісно-смісловими та життєвими орієнтаціями, вважаємо бажання, мрії, переконання, ідеали та світогляд особистості.

Ціннісно-сміслові та життєві орієнтації особистості є важливим структурним елементом соціально-психологічних особливостей очікуваного ставлення особистості до учасників міжособистісної взаємодії, внутрішньою основою її ставлення до дійсності. Чинник цінностей є продуктом життєдіяльності соціальної спільноти та суспільства загалом, формує уявлення особистості про належну поведінку в різних сферах життя. Цінності особистості слугують

зв'язком суспільного та індивідуального, і є важливим чинником соціальної регуляції поведінки особистості. Наміри – це втілення задуму досягнення передбачуваного результату, внутрішня підготовка особистості до реалізації цілеспрямованих дій, вчинків, поведінки. Соціальні очікування супроводжуються оцінкою та самооцінкою особистістю якостей, дій, вчинків, та формуванням на цій основі певного ставлення як до оточуючих, так і до себе. Самооцінка є вагомим чинником уявлень особистості про себе, свої можливості, роль та місце в спільноті, готовність до певного виду діяльності чи поведінки. Самооцінка та ставлення до себе – важливі регулятори поведінки, які мають визначальний вплив на її результативність. Ми окреслили змістові параметри соціально-психологічних особливостей очікуваного ставлення особистості до учасників міжособистісної взаємодії.

Складава соціально-психологічних особливостей регуляції особистістю очікуваних результатів діяльності є самобутнім, неповторним психологічним утворенням, що окреслює здатність особистості регулювати свою поведінку та діяльність, зіставляти, порівнювати, узгоджувати свої уявлення, сподівання, очікування з уявленнями, сподіваннями й очікуваннями інших учасників взаємодії, зокрема значущих інших, керуватися у досягненні мети, бажаного результату власними думками, бажаннями, діями, регулювати свою поведінку з урахуванням сподівань референтів, спільноти, соціуму.

Соціально-психологічна регуляція поведінки та діяльності особистості безумовно залежить від самооцінки, оцінки дій та поведінки оточуючих, але домінуюча роль відведена власним домаганням, реалізації поставленої мети, досягненню успіху. Сукупність знань про себе та уявлення про сприйняття себе, своїх дій та вчинків «обслуговує» становлення самооцінки як здатності суб'єкта аналізувати свій внутрішній світ і на цій основі формувати відповідні регулятивні системи. Сформовані відповідні регулятивні системи змінюють сприйняття і ставлення як до самого себе, так і до оточуючих, і позначаються на змістових та динамічних характеристиках соціальних очікувань особистості.

Важливими чинниками на етапі формування соціальних очікувань особистості, конструювання і реалізації моделі очікуваного майбутнього є вміння узгоджувати уявлення, сподівання інших з власними думками, бажаннями, діями та здатність регулювати свою поведінку з урахуванням сподівань спільноти, соціуму. Якщо ці процеси супроводжуються довільною регуляцією цілеспрямованої поведінки, то особистість реалізує поставлену мету, подолає внутрішні та зовнішні перешкоди, її власні домагання будуть реалізовані, попри тиск «Я» та тиск «соціуму». Така особистість здатна не тільки конструювати модель очікуваного майбутнього, а й досягати найвищих сходинок самотворення. Ми окреслили змістові параметри соціально-психологічних особливостей регуляції особистістю своєї поведінки.

Структурні складові соціальних очікувань особистості та їх змістові структурні елементи розглядалися нами у нерозривній єдності, рівень розвитку, рівень сформованості та рівень здатності яких можна оцінювати як показники міри сформованості окремих підсистем та соціально-психологічного феномену загалом.

Варто зазначити, що поділ складових на структурні елементи дещо умовний, оскільки один структурний елемент може входити до кількох структурних складових, зокрема структурний елемент «оцінка себе, своїх дій та вчинків», який ми віднесли до складової соціально-психологічних особливостей ставлення особистості до учасників міжособистісної взаємодії, також має відношення, але, на наш погляд, з меншою мірою зв'язку, до інших двох складових моделі.

Соціальні очікування особистості є необхідною складовою опису ситуації соціальної взаємодії, позаяк ця взаємодія реалізується в умовах невизначеності та багатоманітності неконтрольованих особистістю чинників, що впливають на процес й результат цієї взаємодії. Виникає потреба не тільки в реалізації цілеспрямованої поведінки. Актуальності набувають антиципування та прогнозування майбутніх подій, побудова ймовірних варіантів сценаріїв розвитку цих подій. Під антиципацією ми розуміємо здатність особистості передбачати можливий розвиток перебігу подій, у той час як прогнозування є образом можливого майбутнього. Недостатня інформація про ймовірний перебіг подій, про учасників взаємодії знижують ефективність процесу прогнозування. Варто пригадати, що М.О.Бернштейном передбачена наявність «згорнутого» образу простору в психіці, який він назвав «моделлю потребового майбутнього». Цей образ нами досліджено й теоретично обґрунтовано. Вважаємо за доцільне називати його *моделлю очікуваного майбутнього* (курсив мій – І.П.). Модель очікуваного майбутнього зв'язує власну моторику і репрезентує образ простору – ось що є гіпотетичними складовими поведінкового акту, складовими соціальної взаємодії. Таким чином, соціальна поведінка особистості розглядається нами як сукупність очікуваних та спрогнозованих поведінкових актів, що закладені в модель очікуваного майбутнього. Конструювання моделі очікуваного майбутнього реалізується через побудований особистістю проект результату соціальної взаємодії. Це передбачення забезпечує прогностична функція соціальних очікувань особистості. Наше твердження окреслює абсолютно нове тлумачення і сприйняття соціальної поведінки особистості.

Поведінку людини незавжди можна точно спрогнозувати, якщо не спиратися на попередній досвід взаємодії. Досвід дозволяє особистості вийти на уявлення про атитюди учасників взаємодії, які є внутрішньою афективною орієнтацією, що залежить від минулого досвіду. Розуміння їх може допомогти в поясненні дій та вчинків будь-якого учасника взаємодії. Атитюди є соціально-психологічними характеристиками учасників взаємодії. Вони можуть бути достатньо надійним орієнтиром для побудови ефективної взаємодії з оточуючими. Зазначимо, що атитюд має своєрідну структуру, складовими якої є схильність сприймати, оцінювати й усвідомлювати соціальний об'єкт, і відповідно впливати на нього. Знання атитюдів учасників взаємодії значною мірою підвищує ефективність соціальної взаємодії.

Психологічний аналіз дозволяє констатувати, що структурно-функціональна модель соціальних очікувань особистості виконує такі функції:

- реконструювальну – відтворює якісну специфіку змістових параметрів досліджуваного феномену;

- описову – забезпечує наочність і зрозумілість функціонування структурних складових;
- вимірювальну – сприяє отриманню кількісних характеристик об'єкта дослідження;
- гносеологічну – забезпечує можливість вивчення, аналіз і синтез структурних складових, та підпорядкованих їм структурних елементів моделі;
- інтерпретаційну – передбачає пояснення, узагальнення і вичерпний опис взаємозв'язків складових, та їх змістових елементів всередині моделі, так і взаємозв'язків з оточуючим середовищем;
- прогнозувальну – дозволяє планування послідовності необхідних складових моделі, прогнозування поведінки об'єкта-прототипу;
- репрезентативну – забезпечує відтворення еталонного зразка, який, на наш погляд, абсолютно відображає об'єкт та предмет дослідження;
- критеріальну – забезпечує перевірку істинності, адекватності знань про соціальні очікування особистості, конструювання моделі очікуваного майбутнього;
- евристичну – сприяє генерації нових ідей та гіпотез щодо об'єкта, та предмету дослідження, і пов'язаних з ними інших соціально-психологічних феноменів;
- констатувальну – формалізує дані про соціальні очікування особистості, полегшує побудову та перевірку гіпотез та теорій.

Пересвідчуємося, що побудова структурно-функціональної моделі соціальних очікувань особистості, у нашому випадку, є необхідним кроком, адже отримані результати неможливо було б отримати безпосередньо.

Висновки і подальші перспективи досліджень. Наукові парадигми, низка підходів, система принципів, вихідні методологічні тези, сутність концепції соціальних очікувань особистості та побудована й обґрунтована структурно-функціональна модель соціальних очікувань особистості дозволили нам якісно вивчити й розкрити об'єкт дослідження, й підійти до створення авторського опитувальника «Рівень сформованості соціальних очікувань особистості». Створений опитувальник повинен стати «самостійною науковою одиницею» – ефективним експериментальним засобом розв'язання низки соціально-психологічних проблем, у яких досліджуються соціальні очікування особистості, модель очікуваного майбутнього.

Здійснивши теоретико-методологічне обґрунтування соціальних очікувань особистості як процесу психічної регуляції поведінки, пересвідчуємося, що вони є «наскрізним» психічним процесом, і досліджувати їх необхідно як триєдність процесу, стану та властивостей, розділяючи думку Л.М.Веккера, який відносить такого роду психічні процеси до наскрізних. Саме триєдність процесу, стану та властивостей досліджуваного феномену, дозволяє вести мову про психологічні виміри соціальних очікувань особистості, що є стратегічним завданням нашого наукового пошуку. Найближчі перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в дослідженні соціальних очікувань особистості як регулятора соціально-психологічної реальності.

Список використаних джерел

1. Психологический словарь / авт.-сост. В. Н. Копорулина, М. Н. Смирнова, Н. О. Гордеева, Л. М. Балабанова ; Под общ. ред. Ю. Л. Неймера. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2003. – 640 с.
2. Психологічна енциклопедія : наук. видання / Автор-упорядник Олександр Максимович Степанов. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с. – (Серія «Енциклопедія ерудита»).
3. Никандров В. В. Экспериментальная психология: учеб. пособ. / Виктор Викторович Никандров. – СПб. : Речь, 2003. – 480 с. – (Серия «Учебное пособие»).
4. Словник української мови : в 11 т. / [редак. Л. К. Артем'єва, М. М. Друченко та ін.]. – К. : Наукова думка. – Т. 5. – 1975. – 840 с.
5. Словник української мови : в 11 т. / [редак. Л. К. Артем'єва, М. М. Друченко та ін.]. – К. : Наукова думка. – Т. 6. – 1975. – 832 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 6-е вид. (з. дод. на CD): 250 000 / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2007. – 1736 с.
7. Словарь психолога-практика / [сост. С. Ю. Головин]. – 2-е изд., перераб. и доп. – Минск : Харвест, 2001. – 976 с.
8. Штофф В. А. Моделирование и философия / Виктор Александрович Штофф. – М. ; Л. : Наука, 1966. – 302 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Psykholohycheskyy slovar' (2003). [Psychological glossary] / avt.-sost. V. N. Koporulyna, M. N. Smyrnova, N. O. Hordeeva, L. M. Balabanova ; Pod obshch. red. Y. L. Neymera. – Rostov-na-Donu : Fenyks. – 640 s. (In Ukrainian).
2. Psykholohichna entsyklopediya (2006). [Psychological encyclopedia]: nauk. vydannya / Avtor-uporyadnyk Oleksandr Maksymovych Stepanov. – K. : Akademvydav. – 424 s. – (Seriya «Entsyklopediya erudyta»). (In Ukrainian).
3. Nykandrov V. V. (2003). Eksperymental'naya psykholohyya [Experimental Psychology] : ucheb. posob. / Vyktor Vyktorovych Nykandrov. – SPb. : Rech'. – 480 s. – (Seryya «Uchebnoe posobye»). (In Russian).
4. Slovnyk ukrayins'koyi movy (1975). [Ukrainian dictionary]: v 11 t. / [redak. L. K. Artem"yeva, M. M. Druchenko ta in.]. – K. : Naukova dumka. – T. 5. – 840 s. (In Ukrainian).
5. Slovnyk ukrayins'koyi movy (1975). [Ukrainian dictionary]: v 11 t. / [redak. L. K. Artem"yeva, M. M. Druchenko ta in.]. – K. : Naukova dumka. – T. 6. – 832 s. (In Ukrainian).
6. Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy (2007). [Great definition dictionary of modern ukrainian language]: 6-e vyd. (z. dod. na CD): 250 000 / [uklad. i holov. red. V. T. Busel]. – K. ; Irpin' : Perun, – 1736 s. (In Ukrainian).
7. Slovar' psykholoha-praktyka (2001). [Dictionary of psychologist expert] / [sost. S. Y. Holovyn]. – 2-e yzd., pererab. y dop. – Mynsk : Kharvest. – 976 s. (In Russian).
8. Shtoff V. A. (1966). Modelyrovanye y fylosofyya [Modeling and philosophy] / Vyktor Aleksandrovych Shtoff. – M. ; L. : Nauka. – 302 s. (In Russian).

Popovych I.S. Psychological analysis of structural-functional model of social expectations of the personality. In the article it is attempted to realize psychological analysis of structural-functional model of social expectations of the personality.

The author implemented a systematic approach to the study of social expectations of the personality, which provides the emphasizing of three components: social-psychological characteristics of individual awareness concerning predictable course of events, social-psychological characteristics of expected attitude of the individual towards participants of interpersonal interaction and social-psychological characteristics of the individual regulation of expected performance. It is revealed essence and psychological semantic features of all components of the model, and their relationship with the structural elements.

It is determined the following functions of structural functional models of social expectations of personality: reconstructive, descriptive, measuring, epistemological, interpretational, prognostic, representative, criterial, heuristic, ascertaining.

It is concluded that social expectations are cross-cutting mental processes and it is necessary to study them as trinity of process status and properties. It is indicated that this approach in particular allows to suggest about the psychological dimensions of social expectations of the personality that is a strategic objective of the study of psychology of social expectations of the personality.

Key words: social expectations of personality, structural and functional model, modeling, expectations of object, subject of expectations, expected future model.

Прокопович Є.М., Лаптева Г.Р.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДУХОВНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Прокопович Є.М., Лаптева Г.Р. Дослідження духовної самореалізації майбутніх психологів. Стаття присвячена дослідженню духовної самореалізації майбутніх психологів. Висвітлюються дані дослідження та аналіз результатів дослідження духовної самореалізації студентів майбутніх психологів. Розглянуто рівень сформованості духовного потенціалу особистості студентів третього курсу факультету психології КНУ імені Тараса Шевченка, наведені результати аналізу складових елементів духовного потенціалу особистості як компоненту духовної самореалізації.

Ключові слова: духовність, духовна самореалізація, духовний потенціал, студенти-психологи.

Прокопович Е.М., Лаптева Г.Р. Исследование духовной самореализации будущих психологов. Стаття посвящена исследованию духовной самореализации будущих психологов. Освещаются данные исследования и анализ результатов исследования духовной самореализации студентов будущих психологов. Рассмотрены уровень сформированности духовного потенциала личности студентов третьего курса факультета психологии КНУ имени Тараса Шевченко, приведены результаты анализа составляющих элементов духовного потенциала личности как компонента духовной самореализации.

Ключевые слова: духовность, духовная самореализация, духовный потенциал, личность.

Вступ. Проблема духовної самореалізації займає важливе місце в системі наук про людину, проте статус психологічної вона здобула порівняно недавно. Особливе місце в процесі фахової підготовки належить духовній самореалізації майбутніх психологів.

У дорослому житті духовна самореалізація може відбуватися у всіх життєвих сферах особистості: професійній, сімейній, в громадській діяльності тощо.

Духовна самореалізація студентів-психологів в умовах вищої освіти передбачає відтворення, втілення у життєдіяльність особистості основних компонентів духовних цінностей, а саме цінностей гуманістичних, естетичних, екологічних, самопізнання та самовдосконалення. Слід зазначити, що на сьогоднішній день дослідження духовної самореалізації майбутніх психологів є надзвичайно важливим та малодослідженим у сучасній психологічній науці. Саме тому у нашій статті ми зупинилися на дослідженні духовної самореалізації, а зокрема духовному потенціалу студентів як компоненту духовної самореалізації.

При підготовці професійних психологів слід враховувати також і те, що система особистісних якостей знаходиться в постійному розвитку, динаміці, видозміні. Результативність професійної підготовки психологів значно зростає,